

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (4)

31.3.2021

VTDno-2021-362

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisesta rokotusjärjestykseen

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisesta mahdolliseen COVID-19-rokotteiden alueelliseen kohdentamiseen. Yhdenvertaisuusvaltuutettu keskittyy lausunnoissaan yhdenvertaisuusperiaatteen ja syrjinnän kiellon asettamiin rajoituksiin päätöksenteossa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei arvioi epidemiologiaa todennäköisyyksiä tai ota kantaa niiden perusteella tehtyihin johtopäätöksiin rokotusjärjestyksestä.

1. Yhdenvertaisuuden käsite ja arvioinnin lähtökohdat

Perustuslain 6 pykälään sisältyvät säännökset yhdenvertaisuusperiaatteesta sekä syrjinnän kiellosta. Lisäksi perustuslain 22 pykälän mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Syrjinnän kiellosta säädetään tarkemmin yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014). Rokotusjärjestyksestä säädettäessä lainsäätäjän harkintaa rajoittavat sekä yhdenvertaisuusperiaate että syrjinnän kiello.

Yhdenvertaisuuden käsite sisältää sekä yhdenvertaisuuslaissa että perustuslaissa kaksi elementtiä. Toinen on vaatimus samassa tilanteessa olevien henkilöiden samanlaisesta kohtelusta ja toinen on vaatimus lopputuloksen

yhdenvertaisuudesta eli että erilaiset lähtötilanteet voivat edellyttää henkilöiden erilaista kohtelua, jotta tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuu.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun käsityksen mukaan näitä yhdenvertaisuuden periaatteen kahta sääntöä on tähänkin asti pyritty toteuttamaan rokotusjärjestystä laadittaessa. Rokotuksia on kohdistettu niihin ryhmiin, joissa koronaan sairastuminen todennäköisesti aiheuttaa suuremman uhan terveydelle sekä joihinkin ammattiryhmiin esim. terveydenhuoltohenkilöstöön, joissa riski sairastua on keskimääräistä suurempi. Toisaalta tavoitteena on ollut mahdollisimman tasainen rokottaminen silloin kun terveyteen kohdistuvat riskit eivät edellytä tästä poikkeamista.

Yhdenvertaisuus on suomalaisen yhteiskunnan keskeinen perusarvo ja perusoikeus, joten yhdenvertaisuuden toteutumisen arviointiin ja tämän arvioinnin dokumentointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Epäilyt yhdenvertaisuuden periaatteen loukkaamisesta on otettava vakavasti ja niihin on pystyttävä vastaamaan päätösten perusteluilla.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu arvioi, että ”kaikkien samanlainen kohtelu” julkisessa keskustelussa tunnistetaan paremmin toteuttavan yhdenvertaisuuden periaatetta kuin yhdenvertaiseen lopputulokseen tähtäävä, erilaiset lähtökohdat huomioiva erilainen kohtelu. Yhdenvertaisuusvaltuutetun käsityksen mukaan näitä kahta yhdenvertaisuuden elementtiä ei voi laittaa tärkeysjärjestykseen, mutta yhdenvertaiseen lopputulokseen tähtäävää erityiskohtelua on pystyttävä perustelemaan huolellisemmin kuin kaikkien samantyyppistä kohtelua.

Valtuutettu toteaa, että yhdenvertaisuusperiaate ei sinänsä estä rokotusten tai muiden terveydenhoidon toimenpiteiden kohdentamista silloin kun kohdentaminen tasoittaa pandemian ihmisten terveydelle aiheuttamia riskejä. Nämä riskit voivat liittyä esimerkiksi viruksen eri ikäisille tai eri tauteja sairastaville henkilöille aiheuttamiin komplikaatioihin, erilaisissa tehtävissä työskentelevien henkilöiden sairastumisriskiin tai viruksen alueellisen esiintymisvaihtelun aiheuttamaan sairastumisriskiin. Esimerkiksi asuinpaikkaan perustuvan erilaisen kohtelun on kuitenkin täytettävä perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaiset edellytykset ollakseen oikeutettavissa.

2. Erilaisen kohtelun toteuttaminen ja edellytykset

Edellä kuvattuun yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen sisältyvät perustuslakiin ja yhdenvertaisuuslakiin kirjatut syrjinnän kielto ja positiivisen erityiskohtelun sääntely.

Syrjinnän kieltö lähtee siitä, että esimerkiksi asuinpaikkaan liittyvä erilainen kohtelu on kiellettyä, ellei sille ole perustuslain mukaisesti hyväksyttävää syytä (yhdenvertaisuuslain mukaista oikeuttamisperustetta). Näille on yhteistä, että erityisesti julkisen vallan tällöisten toimenpiteiden on perustuttava lainsäädäntöön ja hyväksyttävään tavoitteeseen. Lisäksi tavoitteen saavuttamiseksi tarvittavien keinojen on oltava oikeasuhtaisia, minkä mukaisesti tavoitteen toteuttavista keinoista on valittava ne, jotka aiheuttavat vähiten erilaista kohtelua.

Arvioitaessa näiden kriteerien täyttymistä asuinpaikkaan perustuvaa rokotamista harkittaessa, yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa kriteereistä seuraavaa:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että jos rokotusten kohdentamiseen päädytään, tämä tulee toteuttaa vähintään muuttamalla valtioneuvoston asetusta vapaaehtoisista COVID-19-rokotuksista. Asetuksen 2 pykälä ei näyttäisi sisältävän sellaista selkeää, tarkkarajaista perustetta alueelliselle kohdentamiselle, joka täyttäisi erilaisen kohtelun perustelun vaatimukset. Pelkästään hallinnollisilla määräyksillä toteutettu kohdentaminen ei täytä lakiperusteisuuden vaatimusta. Lisäksi valitun kohdentamisperusteen tulee käydä ilmi riittävällä tarkkuudella asetuksenantovaltuuden sisältävästä pykälästä eli tässä tapauksessa tartuntatautilain 54 pykälästä.

Valtuutetun arvion mukaan hyväksyttävänä tavoitteena voidaan pitää sellaisia tavoitteita, jotka tukevat asukkaiden oikeutta elämään ja terveyteen. Tällaisia ovat ainakin yleisvaarallisen ja laajalle levinneen tartuntataudin leviämisen ehkäiseminen väestön terveyden suojelemiseksi, vakavien tautitapausten ja kuolemantapausten väheneminen Suomessa sekä terveydenhuoltojärjestelmän kantokyvyn turvaaminen.

Jotta näiden tavoitteiden toteuttamiseksi olisi asianmukaista kohdentaa rokotteita asuinpaikan/oleskelupaikan mukaan, tulisi samalla osoittaa, että alueellinen kohdentaminen todennäköisesti ehkäisee kyseisen tartuntataudin leviämistä ja näin turvaa ihmisten terveyttä ja terveydenhuoltojärjestelmän kantokykyä tehokkaammin kuin kohdentaminen tasaisesti koko väestöön. Jos tällaista selvitystä ei ole, estää syrjinnän kieltö rokotusten alueellisen kohdentamisen. Tämän lisäksi alueellisen kohdentamisen tulee olla myös oikeasuhtaista myös siinä mielessä, ettei vähemmän yhdenvertaisuutta rajoittavia keinoja, joilla hyväksyttävä tavoite voidaan edelleen saavuttaa yhtä tehokkaasti, ole käytettävissä.

Yhteenvedonä yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että jos rokotusten alueellisella kohdentamisella voidaan paremmin suojella väestön terveyttä ja elämää, niin erilainen kohtelu on perusteltua ja yhdenvertaista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Toimistopäällikkö

Rainer Hiltunen